

KÜLÖNFÉLÉK.

A GRAFIKUS MŰVÉSZETEK JELENGI ÁLLÁSA.* II. A rézkarc testvére a rézmetszetnek. Ruskin nem épp hízolgően „a blundering art“ néven nevezi és azt fűzi hozzá, hogy a rézkarc a véletlenségek kihasználásán alapuló művészet. Tényleg a fürge karcoló tú gyakorlásánál számos apró „trics“ érvényesül és az ilyen ügyeskedések közben kipattanó fogásokat sokan új felfedezésekként üdvözlnek. Különösen ma, midőn a rézkarc ismét virágozik, hallunk minduntalan újabb és újabb technikai találmányokról e téren. Azok azonban, a kik a sokszorosítási technikák történetében egy kissé járatosak, rögtön emlékezni fognak, hogy ez és ez a mód vagy recept már egyszer használatban volt, le volt írva s mi nem csinálunk mást, mint elfeledett tanácsokat keltünk új életre, ha mindjárt önálló felfedezés útján jutunk is ismeretükhöz. Az igazi művészeknek egyébiránt nincs szükségük olyan technikai fogásoknak tanulmányozására, a melyek csak a diletánsok művészkedésének megkönnyítésére szolgálnak, mert az igazi művészek nem térnek ki a nagy feladatok elől. Elég, ha ismerik az orthodox gyakorlási módját a rézkarcnak, — (a melynél a rézlapot viaszos vagy mastixos keverékkel vonjuk be, tüvel karcoljuk rá a képet és sósavval kietetjük) — ezen belül kifejthetik művészetük tartalmát, hozzá való technikai előnyök önként kínálkoznak mindenkor. Az apró fogások a nagy művészi előnyöket nyújtó technikákat is fenyegetik.

A rézmaratás nem vonalas technikai napjainkban már csaknem feledésbe mentek. Elvesztettük a pontozó-manier finomságait és pótolni nem tudjuk Janinet és Debucourt színes lapjait. A festőies aquatinta eljárással is csak elvétve dolgozik modern művész. Általában azt látjuk, hogy a nagy technikai készség kitanulásához kevés a türelem. Hivatásos sokszorosító művész nincs is, a grafikai művészet festők mellékfoglalkozását képezi csupán. Még az újdonságszámba menő homokpapír-aquatinta eljárás is azt célozza, hogy megkönnyítse, meggyorsítsa a sokszorosítási módot, ha mindjárt a művésziesség rovására is. A homokpapír szemcsés részét ráborítjuk a mastixsal be-

vont rézlapra, sajtón gyöngéden átnyomjuk, a miáltal szítasűrűségű likak vágódnak a rézlapra, azokat kietetve kezdünk csak a kép bekarcolásához. A homokpapír eljárással készült lapnak hatása valamivel erősebb az aquatintánál és a szabálytalanul elhintett pontok, a melyek a homokszemcsék nyomán előtűnnek, bizonyos érdekességet kölcsönöznek a levonatnak. Legtöbbször azonban nem kelti a tisztaság látszatát s igen sokszor részleteiben zavaros.

Meg kell még emlékeznünk néhány kétes értékű találmányról a rézlapmaratás terén, mint a minő Hubert Herkomer-é (Bushey) vagy Klotz-é (Lipcse), a melyek nem a művésziesség fokozására irányulnak, hanem ellenkezőleg tisztán mechanikai eljárásokkal akarnak egyet s mászt pótolni abból, a mit eddig művészkéz végzett. Ezeknek a találmányoknak a jelentősége és újdonsága csak a feltalálók naiv hitében el. „Monotypes“ már Castiglione korában (1616—1670) létezett, a „Spongotypes“ eljárását vagy legalább is annak alapelveit Kobell is ismerte az elektro-kémia számbavételével. Művészeink, ha a sokszorosítási művészeteknél mind nagyobb és nagyobb teret engednek a mechanikai találmányoknak, azt érik el, hogy mintegy kiszolgáltatják ezt az iparművészeti ágat a legnagyobb mechanikai eszközökkel dolgozó eljárásnak, a fotomechanikai sokszorosítási módnak.

(Folytatjuk.)

A STÍLSZERŰ KÖNYVTÁBLA. Örvedetes jelenség nálunk Magyarországon, hogy iparművészeinknek több ízben jutott már feladatul művészi könyvtábla tervezése. Örvedetes jelenség, mert ha valami megérdemli a külső kiállítás gondosságát és művésziességét, akkor a könyv az, mely letéteményese a gondolatoknak, a haladásnak, a tudásnak, szóval a kulturának. A történelemben sok példát találunk rá, hogy a mikor szerették a könyveket, akkor annak külsőjére gazdag anyagokat és kiváló művészi erőt áldoztak, kétségen kívül a belső tartalom iránti becsülés jeléül.

Már jelen időszámításunk első századában voltak könyvtáblák a tekercsekben őrizett papyrus kéziratok mellett. Tulajdonképeni mintaképül a könyvnek kemény táblák közti megőrzésére azonban a római diptichonok szolgáltak, mint a minők a verespataki aranybányákban is nagy számmal ránk maradtak. Az e kor-

* Lásd előbbi számunk 120. lapját.

ban használt viaszírásnak két lap szolgált védelmül (esetleg több is) s a külső fa- vagy ércboríték rendszeren domború díszszel volt ellátva. Az első keresztény egyházi könyvek készítői ezeket utánózták, a mely körülmény igen figyelemre méltó, mert a római mintakép plasztikus-sága adja meg ennél fogva a legrégebb könyvtáblák stíljét. A könyv külseje nem síkdíszítmény, hanem arany s ezüst ötvös-munka, csontfaragvány, zománc és drágakövekkel kirakott plasztikus kompozíció volt.

A XII. században érte el legmagasabb fejlettségi fokát a plasztikus könyvtábla, e korban volt a legpompázóbb. Innét kezdve mindinkább egyszerűsödött. A bőr alkalmazásával pedig egyszerre a síkdíszítmény jellegét ölté magára s csak a sarokveretekkel, kapcsokkal és védőgombokkal őrzött meg valamit a domború ékítési mód hajdani gazdagságából.

A fém és a bőr egyenletes használata a könyvkötésnél mutatja a legszebb arányokat. A fém csakis a célszerűségi kívánalmaknak megfelelőleg lép fel, ott, a hol védő szerepet játszhatik a könyvvel szemben; a bőr ellenben a célszerűség mellett kínálkozóbb anyag volt a dísz alkalmazására.

Már a XIV. és XV. században a bőrkötést háromféle módon munkálták meg: a metszés, poncolás és a vaknyomás által. Ezek az eljárások, illetve technikák a bőrtáblák anyagának természetéből keletkeztek s az által, hogy a sík és domború díszítés vegyes befogadására is alkalmasak voltak, mintegy átmenetül szolgáltak az egész plasztikus stílből, a későbbi nagy művészi erővel kultivált dekoratív síkdíszítményű könyvtáblákhoz.

A bőrmetszésnél egy egyszerű késsel vágják be gyöngéden a bőr felületébe a díszítés vonalait. A poncoló vas nyomán pedig a csillagos vagy kúpos minták sűrű egymás mellé való verésével szemcsés háttér és sík keletkezik.

A vaknyomás melegített fémmel történik, a mely által fényesebb tónusú mélyedés származik a könyvtáblán. Ez az eljárás is sok technikai és művészeti tudást igényel, mert a rajzot részletenként kell alkalmazni. Egyszerűbb az egész ékítmény dűcát egyszerre kimetszeni és egy préssel a kötésre nyomni, de művésztlenebb is. Szabad kézzel mindig egyénibb és változatosabb könyvtáblák jönnek létre.

A legújabb időkben a bőrkötésnek hatalmas versenytársa akadt a vászon-

kötésben. A vászonkötés géppel készül, inkább nyomdászati termék, de művészeti finomságokat gépi produktumokkal is lehet előállítani. A gyártásra alkalmas könyvtábla tervezésénél ugyanis nincs megkötve a művész keze, oly szabadon alkalmazhatja a vonalakat és színeket, mint bármely más grafikai sokszorosításnál. Ezzel azonban a könyvtáblán a síkdíszítés jellege jut végérvényesen uralomra.

A könyvtábla a lapok épségben tartására, megőrzésére szolgál. S minthogy a lapok síkfölülettel birnak, a táblának is ez irányban van védő jelentősége. Azaz tökéletesen elég célszerűségi szempontból, ha a könyvtábla díszítése síkdíszítmény és mélyebb jelentősége egyáltalán nincs a könyvek kötésénél alkalmazni az en miniature homlokzatokat vagy menyegyzeteket. A plasztikus és kiálló részek a könyvtáblán fölösleges terhek, kivéve a sarokvasat, védőgombot és kapcsot, a melyek azonban szintén nélkülözhetők a mai korban, mert a könyvnek most nincs hányatott sorsa és tudunk rájuk vigyázni; a belső szükséglet kívánalma is tehát kizárólag a síkdíszítményre mutat.

Kétféle irányát különböztetjük meg a könyvtábla díszítési módjának. Vannak olyan művészek, a kik vonatkozásokat, kapcsolatokat hoznak létre a külső ékítmény és a belső tartalom között. Egy más része pedig, tekintet nélkül a szöveg jellegére, a tábla felületét csak a szemnek kellemessé tétele célzatával ornamentálja. Az első csoport túllépheti a határt, ha az illusztrátor szerepét bitrolja, a második meg könnyen unalmassá és értelmetlenné válhat alkalmazkodásának csekélyebb foka miatt.

E kérdésnél is a tábla szerepe a döntő. A könyvfedél jelentőségét attól a könyvtől nyeri, a melynek védelmül szolgál, természetes tehát, ha ezt a viszonyt kifejezésre juttatja a védőszerep hangsúlyozása mellett és a dekorálás egyszerűsége bevezető hangulatot kelt a könyv tartalmához. Egyébiránt a könyvkötésnél a művészet és a tartalom összekapcsolásán kívül érvényesülhet még a könyv tulajdonosával vagy közönségével való viszony is. Cz.

A NŐI RUHÁZAT ÚJABB ALAKULÁSAIBAN valami külön önállóságra tett szert, a melynek folytán az összefüggés közte és a női test közt mindinkább lazult; pl. a legjobb akarattal sem lehet

azt állítani, hogy az úgynevezett puffos újj vagy turnür vonatkozásban lett volna a természetes emberi formákkal.

A művészi ipar ez elhanyagolt ága felkeltette végre sok jóízű hölgy és néhány jeles iparművészettel foglalkozó művész figyelmét. A művésznak, mint Henry van de Velde, Hermann Obrist és Bernhard Wenig tökéletes reformmal próbálkoztak, alkotásaik művésziességek voltak ugyan, de követő-publikumot nem tudtak maguknak szerezni. Szintúgy jártak azok a hölgyek, akik művészi érzéküktől vezetve az ampir vagy renesszánsz-kori viseletek felélesztése iránt tettek kísérleteket, a melyekből mindössze a Rafael Madonna della Sedia hajviseletének utánzata öltötte fel a tartósabb divat jellegét.

Mindez bizonyosága annak, hogy a mai női ruházat természetellenes fejlődése unottá vált és az egész vonalon újításokkal foglalkoznak, nagy kárára azonban az úgynevezett ingadozó és szétágazó utakon haladva.

A Deutsche Kunst und Dekoration (IV./8.) című folyóiratban Margarete Bruns egy hosszabb cikksorozatát kezdte meg a modern ruházat stíljéről, a melyben összegezni próbálja azokat a gyakorlati értékű elveket, a melyeket a modern ruházat tervezőinek figyelembe kell venni.

Minden stílszerűség követelménye, e szerint a stílszerű ruháé is, hogy tökéletesen harmonizáljon és pedig 1. rendeltetésével, céljával, 2. részleteiben, 3. részleteiben az egészszel, 4. a maga egészében a környezetével és 5. a technika az anyaggal.

Különösen fontos a stílszerű ruha kérdésénél a célszerűségnek egy bizonyos határig való kiterjesztése. A ruha rendeltetése a testet eltakarni és óvni, a mellett azonban a testrészek használatának és mozgásának szabadságát nem szabad gátolnia. Ennek folytán igazodni kell az emberi testhez, a ruha részei a test részei alá vannak rendelve, a test formája és alkata adja meg a ruha karakterét. Így a modern értelemben vett ruha ideálja az, a mely a szemérmesség és óvás kívánalmait mellett a lehető legnagyobb mértékben érvényre juttatja a test szépségeit.

A TOLNAMEGYEI PÁSZTORMŰVÉSZETNEK néhány jellegzetes szemelvényét küldte be hú fölvételekben hozzánk

Auerbach Lipót, szegzárdi főgimnáziumi rajztanár. Fából vagy szarúból sőtartókat, készítőkröket, botokat, kisebb dobozokat, stb.-ket készítenek az ügyes pásztorok, melyeket eredeti, részben faragott, részben az alapba vésett vagy karcolt diszítványokkal látnak el. Érdekesek ezek a naivságuk s kezdetleges voltuk mellett is sajátos bájjal bíró ornamentumok főleg azért, mert ezekben közvetlenül, hamisítatlanul nyilvánul a magyar népnek ízlése. Kívánatos, hogy Auerbach tanár példáját a vidéken működő többi rajztanár is kövesse s fölvételeket készítsen a maga vidékén található érdekesebb népipari munkákról, a melyekből ilyképpen etnográfiai s iparművészeti szempontból egyaránt becses gyűjteményt lehetne könnyű szerrel összeállítani.

AZ IDEI PÁRISI SZALON IPARMŰVÉSZETI MUNKÁIBÓL néhány szemelvényt közlünk a Moderne Stil most megjelent füzete nyomán, mely folyóiratnak ígéretét birjuk, hogy jövőben is átengedi lapunknak képeinek érdekesebbjeit annak fejében, hogy a Magyar Iparművészetből közölhessen egyes mutatványokat.

WIEGAND EDÉTŐL MÁR TÖBB ízben közöltünk érdekes bútorterveket s általa tervezett bútoroknak képeit. Most három újabb szekrényt mutatjuk be, a mely közül a 168. lapon levő a szegedi kiállításra készül. Wiegand munkáiból a Deutsche Kunst und Dekoration júliusi füzete egy egész sorozatot közöl, de nem Wiegandot, hanem a nemrégiben elhunyt bazeli művészt, H. Sandreutert, nevezi meg az illető művek szerzőjének. Noha ugyanez a hiba öt ábránál előfordul, nyilvánvaló, hogy az csak tévedésből, helyesebben felületességéből történt. Reméljük, hogy laptársunk legközelebbi számában helyreüti hibáját.

RICHARD RIEMERSCHMID, MÜNCHENI művészt mutatja be a Dekorative Kunst (1901. IV. 9.) írásban és képen, a ki pár évvel ezelőtt még tájképfestéssel foglalkozott, 1897-től kezdődő új irányú pályája alatt azonban egyik legnevesebb és elismertebb művészi iparhoz kötött erejévé fejlődött Németországnak. Bútorai, fémmunkái, tapétái stb. kellemesek színben és formában. Szereti hangsúlyozni a konstrukciót, de a mellett

kerüli a ridegséget; különösen szerencsésen alkalmazza a színeket, a mit mint festő szintén sikerrel használt föl annak idején. Legújabbán építészeti feladatok megoldására is vállalkozik Riemerschmid. Több villát épített már, köztük egyet a maga számára. Legnagyobb ezirányú alkotása az új müncheni színház, a mely egészen modern és sajátos ízlésben készült.

A VIRÁGOK ÉS LEVELEK KÉPEZIK a természeti alakzatok közt első sorban az ornamentális formák kimeríthetetlen bányáját. Erdőnk kedves fáinak leveleiből, kertünk kecses virágaiból lehet legjobban az ipari célhoz simuló díszítést összealkotni. Hasznos ennél fogva tudni, ha a téli hónapokban és egyébkor kéznél óhajtjuk kapni a növényvilág muló formáit, hogy mily módon őrizhetjük azokat meg.

Az egyik mód: A levél alját olvasztott viaszszal vonjuk be gyöngéden s az így elkészített levelet erősítsük egy körülbelül 20—25 cm. hosszú sodronyra, mely esetleg deszkalapocskára van erősítve.

Másik mód: Virágot úgy teszünk el, hogy tiszta homokot előzetesen összekeverünk sztearinnal, tűzön felhevítjük, újólágg összetörjük, átszítáljuk és e porral egy fazékban felállított virágot temetünk el óvatosan. 10 nap alatt a virág tökéletesen megszárad a homokfürdőtől, alakját megtartja, sőt szilárdságából sem veszít.

Végül megjegyezzük, hogy tiszta vízben cseresznye ágát és más gyümölcsöt félérett korában jól elzárva minta-használata szintén igen jól meg lehet őrizni.

A PLAKÁTMŰVÉSZET MAGYARORSZÁGON a XX-ik század első évében örvendetes virágzásnak indult. Kétségtelen hatást gyakorolt a művészekre az Iparművészeti Múzeum két év előtti nagy plakátkiállítása, az Iparművészeti Társulat plakátpályázatai s az Iparművészeti Múzeum és iskola könyvtárának gazdag plakátgyűjteménye. Budapest utcáinak művészi képeskönyve, a falragasz, az idén is sok érdemes lappal gyarapodott. Legutóbb kiragasztásra kerültek: *Márk* Lajos Kristály, *Kober* Leó La maison moderne, *Telkessy* Valér Magyar nők képző- és iparművészeti kiállítása, *Jules Chéret* Nemzeti Szalon kiállítása, *Helbing* Ferenc A Múcsarnok tavaszi kiállítása, *Feld* Imre Magyar Nemzet, *Basch* Árpád

Kühne-gépgyár, *Pfeifer* Helman Parádi arzénforrás, *Sándor* Béla Brázai sós-borszesz, *Horti* Pál Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása, *Hegedüs* László Uránia színház (A Tánc), *Vesztróczy* Samu Friss Újság stb. stb.

A plakátok kultusza már a szalonokig is terjed. Nemrégiben is egy előkelő budapesti társaság plakát-jelmezés mulatságot tartott, melyen a hölgyek az ismeretebb magyar plakátokat személyesítették meg és *Makai* Emil, a kiváló poéta, szellemes alkalmi versekkel fűszerezte alkotásaikat.

HARGITA NÁNDOR, A SZÉKELYUDVARHELYI ÁLLAMI AGYAGIPARI SZAKISKOLA IGAZGATÓJA, újabb munkáinak egyikét mutatja az az eredeti megoldású sirkő-minta, a melyet a 172. lapon közlünk s a melynek nyomán a szakiskola növendékei a művész nevének sirkővét faragták ki. Magassága két és fél méter.

DÁVIDHÁZY KÁLMÁN, DEBRECENI KÖNYVKÖTŐMESTER néhány fotografiát küldött be hozzánk, a mely díszkötésű könyveket ábrázol. A kötések magyaros díszítményeit Dávidházy maga ügyesen tervezgeti s maga vési bőrbe. Szívesen közzéadjuk, derék mesterünknek három munkáját, hogy azzal őt további buzgó munkálkodásra serkentsük.

HÁROM TAPÉTA TERVET mutatunk be a 168. és 169. lapon Bugát Imrétől, a kitől már több ízben közöltünk sikertelt tervrajzokat. A most bemutatott tapéták is ízléses, előkelő hatású munkák.

PÁLYÁZATI ÜGYEK.

PÁLYÁZAT. A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI magy. kir. miniszterium magyar állampolgár festőművészek között pályázatot hirdet történelmi festményekre, melyeknek célja az, hogy színes sokszorosításban az elemi népiskolák IV—VI. osztályaiban a történelmi s a művészeti érzék kifejlesztésének és a haza-